

Fig. 1. Kirken set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Church seen from the south.*

ALLERUP KIRKE

ÅSUM HERRED

Historisk indledning. Allerup Kirke var i middelalderen viet til 'Skt. Jakob'.¹ Den vides løbende gennem middelalderen at have modtaget afladsbreve, således i 1307, 1308, 1391, 1398, 1407, 1423, 1430 og 1433.² I de fleste tilfælde kan disse formentlig opfattes som indsamling af midler til forestående byggearbejder på kirken,³ de ældste afladsbreve fra 1307-08 måske endda i relation til selve dens opførelse.

Ved reformationen må kirken være overgået til kronen. 1625 erhvervede Claus Daae tre gårde i Allerup, hvoraf den ene havde tilhørt kirken og af hvilken en part af landgilden skulle følge 'Allerup Kirke og præst'.⁴ Præstekaldet var 1686 meget beskedent, og ifølge sognepræst Mikkil Pedersen lå der ingen »bona Mensalia« til Allerup, mens der til annekset i Davinde

kun var »én liden forfalden Annex gaard«, der blot gav 5 tdr. korn.⁵

Christoffer von Gabel ejede kirken indtil 1686, da den overgik til hans datter, Marsille von Gabels ægtemand, major Jørgen Rantzau; på det tidspunkt udgjorde kirketienden 23 htk. og 2 tdr.⁶ 1785 var den på generaløjtnant Hans Adolph von Ahlefeldt til Bramstrups hænder,⁵ men blev 1797 solgt med hovedgården til Søren Hillerup, der allerede 1798 afhændede den til kancelliråd Johan Jacob Mylius.⁷ 1801 udgjorde det kirketienedende hartkorn 183 tdr. og 70 skæpper.⁸ 1831 ejedes kirken af Chr. A. Vind til Sanderumgaard⁹ og forblev tilknyttet familien og gården,¹⁰ indtil den overgik til selveje 1909.¹¹

Davinde Kirke har siden 1555 ligget som *anneks* til Allerup.¹²

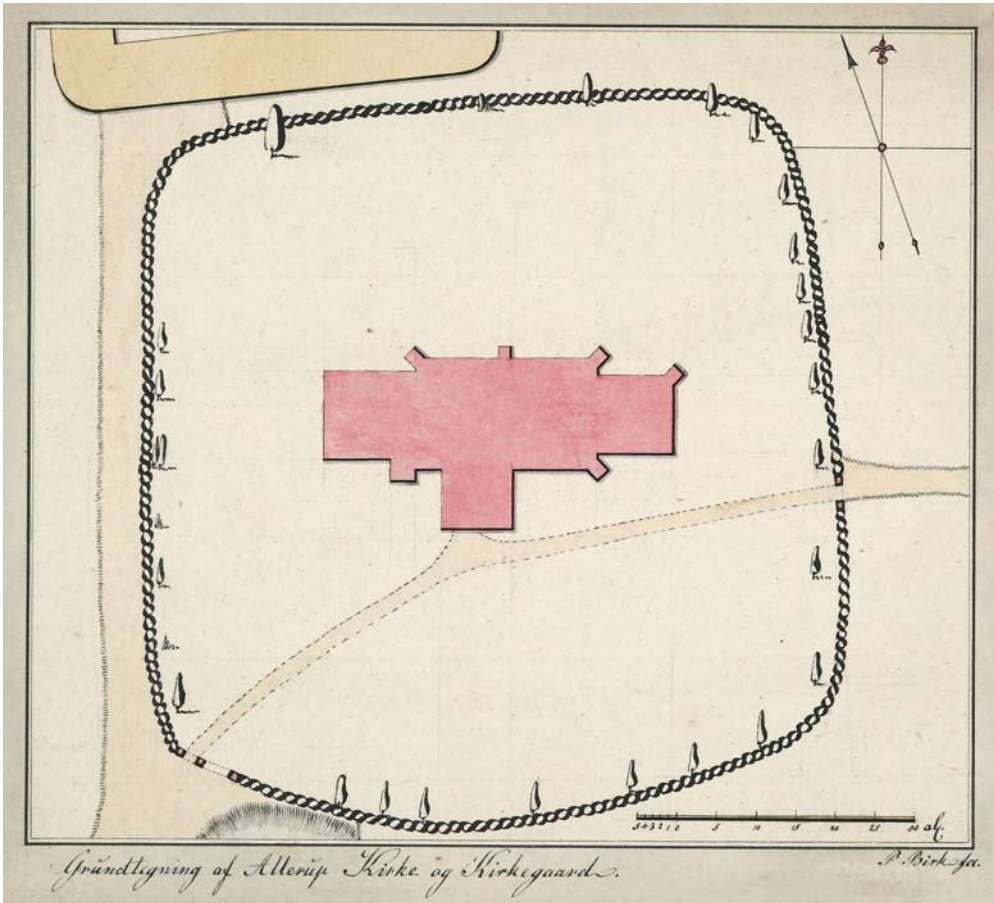

Fig. 2. Grundtegnning af kirkegården. 1:600. Tegnet af Peder Larsen Birk, o. 1808. – Ground plan of churchyard.

Kirken ligger ved Allerup Bygade i landsbyens sydligste ende og ca. 9 km fra Odense. Den omgives mod vest og nord af større gårde samt den anseelige præstegård nord nordvest, mens bygadens bebyggelser ophører umiddelbart over for

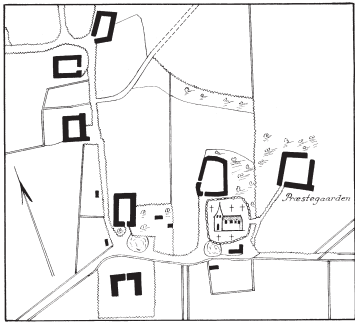

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af N. Knudsen 1795. – Cadastral map.

kirken, der derfor har frit udsyn over markerne sydøst for landsbyen. Kirkegården er ikke blevet udvidet de seneste århundreder (jf. fig. 3), og dens beskedne størrelse taget i betragtning må den antages at have bevaret sine oprindelige skel. Arealerne blev nyanlagt 1858,⁹ og er renoveret o. 1989, hvor digerne, særligt det nordre, blev omsat og der etableredes urnegrave.¹³ Af ældre arbejder på digerne kan nævnes en omlægning 1877 af ca. 15 favne mur.¹¹

Den omgives af et lavt dige af kamp bevokset med græs og stenbræk. Dette dige er nævnt første gang 1589,¹⁴ men er naturligvis blevet repareret talrige gange gennem tiden. Således var det forfaldent 1631, og ‘faldt jo mere og mere ud dag efter anden’.¹⁵ Det samme var tilfældet o. 1664, hvilket gjorde det umuligt at holde ‘svin og andet kvæg’ ude.¹⁶

Indgange. Der er adgang til kirkegården ad en smal køreport (fig. 44) i det sydvestlige hjørne. Denne har høje, hvidmalede stakitlårer hængt i rektangulære granitpiller. Desuden er der etableret en fodgængerlåde øst for kirken mod redskabsbygningen (jf. ndf.) samt en lille trappe i diget nordvest for kirken.

†*Indgange.* O. 1664-65 var en †kirkegårdsport styrtet sammen på grund af misligholdelse.¹⁷ På samme tid var lågerne ved kirkeristene rådne, og efterfølgende blev den søndre kirkerist repareret.¹⁶ 1670 fornyedes (eller tilføjedes) en rist i det østlige kirkedige.¹⁸ Den søndre kirkeport ønskedes fornyet 1876.¹⁵

Kirkegården er foruden de vanlige stedsegrønne planter ved gravstederne *beplantet* med høje løvtræer langs diget vest, nord og delvis øst for kirken. †*Beplantning.* 1589 voksede en lind og 20 ask på kirkegården.

Bygninger på og nær kirkegården. En toilet- og redskabsbygning tegnet af Ebbe Lehn Petersen, Odense, er rejst 1979 øst for kirkegårdsdiget. Den er i tre fag og opført af hvidtede mursten med rødt tegltag. Den erstattede tre separate bygninger, hhv. en †redskabsbygning af træ fra o. 1970 ved den østlige kirkegårdslåde, en ældre †toiletbygning, der var indbygget i diget nordøst for kirken samt et †fyrrum.¹³

BYGNING

Oversigt. Kirken er en senromansk-unggotisk bygning bestående af kor og skib, opført af tegl i 1300-tallets første fjerdedel. Den har afløst en ældre, romansk †bygning med apsis i øst. I midten af 1400-tallet blev kor og skib overhvalvet, og et tårn er tilføjet i vest o. 1500. Endvidere rejstes et våbenhus ved skibets sydside i 1500-tallets første del. Våbenhuset er forhøjet i nyere tid. Orienteringen er solret.

†*Romansk kirke.* På stedet har stået en ældre stenkirke, der sandsynligvis var opført i en blanding af veltilhuggede *granitkvadre* og tegl, som det kendes fra andre kirker i området.¹⁹ Kirken erkendes nu kun ved de genanvendte byggematerialer i kor, skib og tårn, samt de fem krumme kvadre (sokkelsten?) under koret; vel fra en nedbrudt apsis. Én sidder i korgavlen, fire i korets sydside. De krumhugne kvadre er af betydelig størrelse, to måler således hhv. 96 og 108 cm i længden. Stenene er kun genbrugt i den nuværende sokkel, og den forsvundne kirke må derfor karakteriseres som overvejende *teglstenskirke*.

Den nu stående *teglstensbygning*, opført af munkesten, der er muret i munkeforbandt,²⁰ med traditionel *grundplan*, har et forholdsvis stort spring (ca. 3 m) mellem kor og skib. Koret er godt 5,7 m langt og skibet omtrent 14,5 m. Murene har

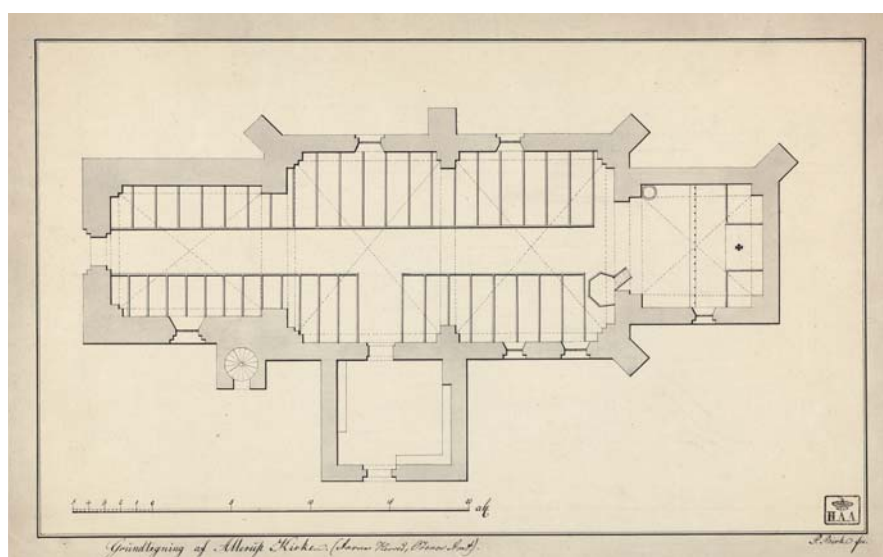

Fig. 4. Plan af kirken. 1:300. Tegnet af Peder Larsen Birk, o. 1800. — *Plan of the church.*

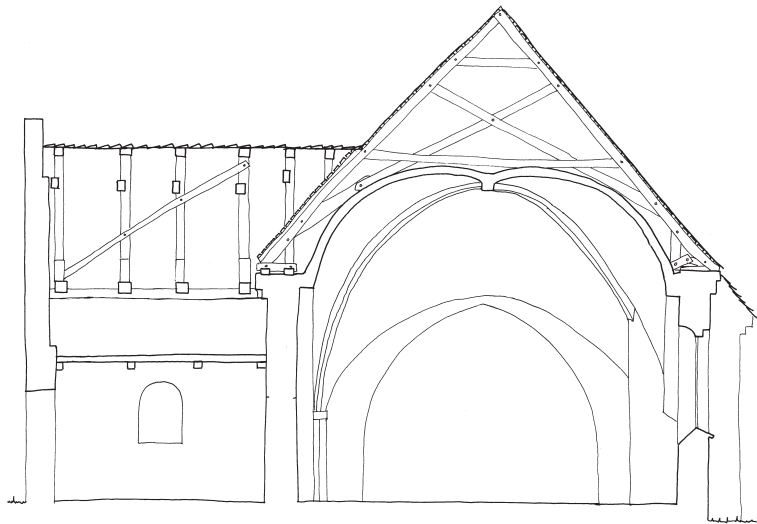

Fig. 5. Tværsnit af skibet set mod vest. 1:150. Målt af Lehn Petersens Tegnestue 1978, suppleret af Martin Wangsgaard Jürgensen og David Burmeister, tegnet af førstnævnte 2016. – *Section of nave looking west.*

indtil en forhøjelse i senmiddelalderen (s. 3620) været forholdsvis lave. Umiddelbart må kirken opfattes som senromansk-unggotisk byggeri, hvilket sandsynliggøres af afladsbreve fra 1307 og 1308 (s. 3613). Bygningen var således ved opførelsen udstyret med rundbuede åbninger, små smigede vinduer med udvendig fals, koblede vinduer i østgavlen, to døre vestligt i skibet samt et fladt bjælkeloft. Byggeriet er enkelt; der er ingen (bevarede) facadeudsmykninger, hjørneliséner el-

ler dørfremspring. Murene, kun to sten dybe, er spinkle og fuldmurede.²¹ Korets mur er dog en smule kraftigere end skibets, der måler ca. 85 cm mod skibets ca. 70 cm.

Begge *†dørsteder* er blændet, men ses fortsat i facaden, hvor de bryder soklen. Syddøren (fig. 46), der er bedst bevaret, er udvendig 143 cm bred og afsluttet med et rundbuet (muligvis svagt tilspidset) stik. Den er tilmuret med sten af Flensborgtypen og formodentlig først sløjfet, da vå-

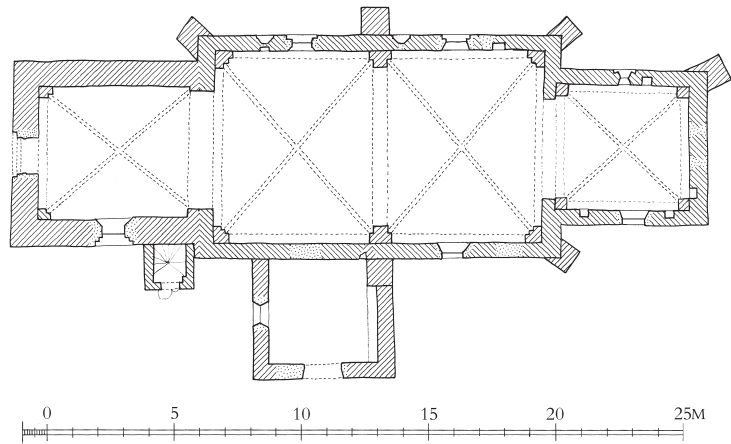

Fig. 6. Plan. 1:300. Målt af Lehn Petersens Tegnestue 1978, suppleret og tegnet af Martin Wangsgaard Jürgensen 2016. – *Plan.*

Fig. 7. Kirken set fra nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Church seen from the north east.

benhuset o. 1856 blev indrettet til ligkapel (se ndf.). Norddøren (fig. 47), hvis stik kun anes, er blændet med munkesten og siden beskåret af et nyere vindue.

Vinduer. Kirken har oprindeligt haft fire vinduer i koret, hvoraf de to kobledede i øst er blændede og det søndre næsten forsvundet. Skibet har utvivlsomt haft seks åbninger, tre i hver langside. Heraf er nordsidens to vestre blændede i lysningen og sydsidens midterste delvist dækket af våbenhusets østmur. Vinduerne i syd var muligvis forskudt lidt mod vest i forhold til de nordre.

I koret er de to tilmurede, kobledede vinduer i øst anbragt i en afstand på $1\frac{1}{2}$ sten (ca. 45 cm). Indvendig synes de rundbuede, ganske let tilspidsede, åbninger (bag altertavlen) at have haft samme bredde som udvendig. Det nordre vindue (fig. 10) er indvendig omdannet (s. 3624), men udvendig står den dobbeltsmigede åbning velbevaret med let tilspidset rundbuet stik og spidsvinklet fals. I

sydmuren spores resterne af det oprindelige vindue under en nyere og større åbning.

I skibet er nordsidens vestre vindue bedst bevaret og fremtræder rundbuet med spidsbuet lysning og med udvendig smig, hvis ydre halve sten dog står vinkelret på facaden (fig. 11). Åbningen fremstår indvendig (fig. 12) som en ejendommelig, halvtstensdyb, fladbuet niche med retkantede sider (120×30 cm). Vinduets udformning synes at være den oprindelige, dog består karmene ikke blot af regelrette hele og halve sten, men også af 'petringer' og $\frac{2}{3}$ -formater. Desværre er det næppe muligt at afgøre, om skibets øvrige vinduer har været udformet på tilsvarende måde. En lodfuge, der indvendigt ses lidt øst for den midterste pille i nordsiden, synes dog at antyde en lighed med vinduet i vest. Det østre vindue ses tydeligt i facaden og kan muligvis også øjnes indvendig. Af sydsidens vinduer ses vestre smig af det midterste fra våbenhusets indre (jf. fig. 15).²²

Fig. 8. Korgavlén. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Chancel gable.*

Indre. Det relativt brede kirkerum stod i begyndelsen med fladt træloft i kor og skib. Den spidsbuede *korbue* er udvidet i bredden, sandsynligvis da kirken fik hvælv (se ndf.), men højden må være den oprindelige.

Der er fire murede *vægnicher* i koret (fig. 9); en i øst (40×53 cm), to mod syd (den østre, 46×56 cm, den vestre 45×44 cm) og en i nord (40×72 cm), hvori der sidder et træskab (s. 3641). Nicherne er omtrent en sten dybe, den nordre er retkantet, de tre øvrige har fladbuget stik.

De tre *gavltrakanter* står næsten intakte, idet de dog er forhøjet samtidig med langmurene. Østgavlens kam er fornyet i små sten (se ndf.), mens hele den glatte vestgavl er bevaret op til den øverste spids i tårnets østmur. Korgavlen har fra første færd ved gavlfoden været smykket med to modsatløbende savskifter, der ved forhøjelsen er gentaget øverst i spidsen (s. 3620), samt en bånd-

blænding. Et gennemstukket cirkelornament giver lys til loftet over båndblændingen.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer er alle i munkesten i munkeskifte.

Kirken undergik flere forandringer, hvis kronologi lader sig nogenlunde bestemme, dels arkæologisk, dels gennem dendrokronologiske dateringer af tagværkerne. En række afladsbreve udstedt mellem 1398 og 1434 har tidligere været brugt til at belyse byggearbejder, men brevenes årstal harmonerer dårligt med dendrodateringerne, der alle peger på 1400-tallets anden halvdel (s. 3625).²³ Ændringerne indledtes med en lille forhøjelse af kor og skib, der blev udført som forberedelse til indmuringen af hvælv, formentlig o. 1450–60, og opførelsen af murpiller udvendig på kirken. Dernæst rejstes tårnet i vest o. 1495–1505, og endelig blev våbenhuset i 1500-tallets første del sluttet til skibet i syd.

Fig. 9. Nicher i korets sydvæg (s. 3619). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Niches in south wall of chancel.

Fig. 10. Vindue i korets nordside (s. 3617). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Window in north side of chancel.

Forhøjelsen af kor og skib med fem-seks skifter var, som nævnt, en forberedelse til kirkens *overhvælving*.²⁴ Oventil afsluttes langmurene i dag af en fornyet dobbelt falsgesims, der givetvis svarer til de gesimser, bygningen stod med efter at være blevet forhøjet. De fladspændte hvælv i de to bygningsafsnit må trods små forskelle i udformning være omtrent samtidige.²⁵ I koret hviler hvælvet på kvadratiske piller af halvanden sten og spidse helstens skjoldbuer. Skibets to fag hviler på falsede helstenspiller og spidse, helstens skjoldbuer samt en to sten bred gjordbue. På hjørnepillerne opfanges ribberne af et skråtforløbende kragled; et træk, der kendes fra andre af egnens kirker, om end de her er smallere end i flere af de øvrige eksempler.²⁶ I både kor og skib mødes ribberne i en kvadratisk slutsten. De en sten brede overribber er udført karakteristisk 'savgtakede'.²⁷

I forbindelse med hvælvslagningen blev *korbuen udvidet* en smule og står nu som en overgribende bue (fig. 18).²⁸

Udvendig opførte man, for at imødegå hvælvenes tryk, seks (muligvis otte) *støttepiller*, diagonalt stillet i hjørnerne og vinkelret på skibets langsider.²⁹ De teglhængte piller er rejst over en syld af rå kampesten og stedvis genbrugte granitkvadre. Imod sædvane kan flere være bygget i forbandt med murene efter en forudgående behugning.³⁰ Murpillen midt for skibets sydside dækker som nævnt et oprindeligt vindue (se ovf.) (fig. 15). Pillerne er udført lidt forskelligt; på skibets hjørner er de enkle og lodrette (fig. 7). Pillen ved korets nordøsthjørne og midterpillen ved skibets nordside er i to afsæt og overgangen mellem de to dele formidles af en kvartrundstavsprofil. Det kan ikke endeligt afgøres, om der har været *†*piller ved korets sydøstre hjørne og skibets sydvestre hjørne. Såfremt de har været der, er de nedtaget inden 1800 (jf. fig. 4).

I forbindelse med murenes forhøjelse blev gavlene også forhøjet og *korgavlen moderniseret*. Gavlen blev således øverst udstyret med to savskifter, mens kammen fik musetrappes såvel som fod- og toptinder. Det er sikkert under samme arbejde, at stykket mellem hjørnepillerne og koret på skibets østgavl blev forsynet med udkragede, tegldækkede gesimser (jf. fig. 7).

Tårnet, der er lidt smallere end skibet, består af tre stokværk (fig. 13); klokken er efter middelalderen blevet flyttet fra øverste etage til en klokkekvist på taget i nord. Det dækkes af et sadeltag med gavle over kortsiderne i øst og vest. Tårnet er opført over en syld af store, kløvede kampesten og bygget ind over skibets vestgavl. Kvadre fra skibets vestende, hvor tårnarkaden blev brudt, er indmuret i vestfacaden. Indvendig står tårnets øvre dele med åbne bomhuller. En del af det sydvestre hjørne og af søndre facade er skalmuret i nyere tid.

En udvendig fladbuet *vestportal* (fig. 13), anbragt i et spidsbuet spejl, åbner ind til tårnrummet, der forbindes med skibet ved en lav, spidsbuet arkade (fig. 36). Rummet får lys fra syd gennem et fladbuet udvendig dobbeltfalset vindue. Tårnrummet dækkes af et hvælv, der hviler på helstenspiller og -skjoldbuer. Hvælvet er sekundært, og rum-

Fig. 11–12. Blændet vindue vestligst i skibets nordside (s. 3617). 11. Ydre. 12. Indre. Foto Arnold Mikkelsen 2015.
– *Bricked-up window in north side of nave. 11. Exterior. 12. Interior.*

met har i en muligvis kun kort periode stået med fladt træloft. Der er adgang til tårnets øvre del gennem et trappehus ved sydsiden (se ndf.). Oprindelig kom man op i tårnet ad en *†fritræppe*, der førte op til trappehusets overdør.

Mellemstokværket har ikke noget lag gulvbjælker, og en nyere trappe i fyrretræ fører fra trappehuset til klokkestokværket. Stokværket oplyses af et lille vindue i nord, der står som lav, fladbuet åbning med dobbelt fals. Et *†*vindue i vest, der ses som indvendig niche, har været udført på samme måde.

Det høje klokkestokværk åbner sig med to *glamhuller* mod hvert verdenshjørne, der både ud- og indvendig er fladbuede og falsede. I syd og vest er *glamhullerne* fortsat intakte, mens åbnin-gerne mod nord er blevet omdannet. Den østre er udvidet betydeligt nedefter, mens den vestre er forsvundet, da man etablerede en lille muret kvist

(se ndf.). Mod øst er *glamhullerne* slankere end de øvrige af hensyn til skibets tagryg.

Klokkekivsten (fig. 7), der hæver sig fra murkro-
nen og op i den nordre tagflade, er af bindings-
værk med knægtbåret trekantgavl. Den er efter-
middelalderlig, men dateringen usikker. Kvisten
nævnes tidligst 1836, hvor nogle tagsten skulle
fornyes. Tårnets tagstol blev delvis fornyet o.
1560–70, hvilket også muligvis kunne være tids-
punktet for dens opførelse.³¹ En lignende, sand-
synligvis lidt yngre anbringelse af klokken kan
genfindes i Fraugde Kirke, hvor en kvist omtales
i kilderne 1631 (s. 3533).⁹

Murene i syd og nord afsluttes med en dobbelt
falsgesims. Gavltrekanterne, der i vid udstrækning
er fornyet 1981,³² prydes af en næsten identisk
blændingsudsmykning. Seks stigende, spidsbuede
højblændinger, koblet i par og adskilt ved en lille
hængestav, hæver sig over en frise af kvadratiske

Fig. 13. Tårnet set fra vest (s. 3620). Foto Arnold Mikelsen 2015. – *The tower seen from the west.*

småblændinger. På kamtakkerne er der ligeledes kvadratiske småblændinger og en enkelt cirkelblænding (fig. 13). I vest er der en lav, fladbuet glug i den midterste højblænding. En glug i østgavlens, har sikkert været identisk med vestgavlens, er nu udvidet, således at den nu afsluttes med fladrundbuet stik og sålbænk under gavltrekantens bund.

Trappehuset ved tårnets sydside har som nævnt afløst en *†fritrappe*. Den lille halvtagsbygning er rejst over kløvede kampesten og afsluttes mod syd med en karakteristisk dobbelt falsgesims, hvis øverste led er en kraftig kvartrundstav (fig. 14). En fladbuet underdør leder ind til et ujævnt trappe løb, hvis tegltrin i nyere tid er blevet forstærket med beton, og hvis loft er sekundært behugget i et forsøg på at skabe bedre plads.³³ Trappehusets indre får lys gennem en lille glug i sydmuren med spærstik. Den fladbuede overdør, i hvis vestre vange der er hul til en stængebom, leder ind til tårnets mellemstokværk. Døren fungerede tidligere sammen med den før nævnte *†fritrappe*, og det er formentlig også fra den periode, at stængebommen stammer.

Våbenhuset ved skibets sydside er den sidste middelalderlige tilbygning til kirken. Bygningen er rejst over en sokkel af kløvede marksten ud for den gamle syddør og står i det fladloftede indre med åbne bomhuller fra opførelsestidspunktet. Bygningen er ikke centreret om syddøren, men trukket en smule mod øst, hvilket givetvis skyldes, at man gerne ville lade en ældre murpille indgå i våbenhusets østmur (se ovf.). Pilleren er delvis blevet hugget bort, men tegner sig endnu i det indre. Tilsvarende har våbenhusets oprindelige *†dør* været anbragt forskudt mod vest (sml. fig. 4). Næsten alle oprindelige detaljer er forsvundet. En *muret vægbænk* løber dog fortsat langs østvæggen. Lignende *†bænke* løb også i syd- og vestsiden. Våbenhuset blev omdannet til *ligkapel* i årene efter 1808³⁴, muligvis o. 1856, hvor et årstal over døren på våbenhusets sydvæg vidner om et afsluttet byggearbejde. Ændringen af bygningen til *ligkapel* (fig. 1) betød, at døren i syd blev gjort bredere og muret med et særegent, letsvunget

stik i noget, der bedst kan beskrives som *nyroko*, mens der i vest blev brudt et rundbuet vindue med svag, udvendig smig. Indvendig blev skibets gamle syddør blændet (s. 3616), mens man fjernede de murede bænke i syd og vest. Bygningen blev ligeledes forhøjet, således at gesimshøjden blev ført op til skibets. Da loftshøjden i det indre blev bibeholdt på det oprindelige sted, var forhøjelsen givetvis motiveret af et ønske om at udnytte styrtrummet som magasin. En ny gavltrekant blev opført i samme ombæring, pyntet med en korsformet blænding, hvis lodrette akse er gennembrudt og kaster lys ind på loftsrummet. En stige giver fra våbenhusets loft adgang til lofterne over kor og skib.

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. Kirkebygningen har ikke i væsentlig grad ændret sit udseende siden senmiddelalderen, men en række forandringer er sket.

Fig. 14. Tårnets trappehus (s. 3623). Foto Arnold Mikelsen 2015. – *Stairwell of tower.*

I midten af 1500-tallet blev der brudt to nye, *falsede vinduer* i skibets nordside (fig. 7), der oven-til afsluttes med et omtrent kurvehanksformet stik og indvendig står med let smigede vanger. Et *†vindue* med et tilsyneladende kurvehanksformet stik blev brudt (1600-tallet?) østligst i skibets sydmur, utvivlsomt for at give lys til prædikestolen. Vinduet var endnu i brug 1808, men er nu blændet.³⁵ I korets og skibets sydside (fig. 1) blev der, i løbet af 1700-tallet, brudt slanke, omtrent kurvehanksbuede vinduer. Det kan ikke udelukkes, at åbningerne er en udvidelse af gotiske vinduer samme sted. Korets vindue i nord blev, uvist hvornår, blændet. På N. P. Jensens opmåling af kirken o. 1900³⁶ optræder vinduet fortsat som blændet, men formentlig er det blevet genåbnet kort efter planens udarbejdelse. I facaden har vinduet bibeholdt sit oprindelige udseende, mens det indvendig er blevet omdannet i et spidsbuet, nygotisk formsprog.

Mellem trappehuset og våbenhuset er der i slutningen af 1800-tallet opført et lille *†materialrum*, som optræder på arkitekt N. P. Jensens skitseopmåling af kirken o. 1900 (fig. 45).³⁶ Spor fra bygningens halvtæg ses fortsat på tårnets sydmur ind mod trappehuset.

I nyere tid er en *dør mellem kor og skib* blevet brudt over hvælvene i gavlspidsen, udført med fladbuet stik i gule teglsten af normalformat.

Efter en *hovedistandsættelse* 1831 blev murværk og tagene på ny sat i stand 1836.⁹ En større istandsættelse udførtes 1981 af arkitekt Ebbe Lehn Petersen, Odense. Kirken blev gennemgået i alle sine dele, og vægge og hvælv blev undersøgt for skader, tårnets facader delvis skalmuret, kamtakkerne fornyet og gulvene lagt om og kobbertaget på kor og skib udskiftet.³⁷

Gulve. I koret ligger der kvadratiske gule og røde klinker, mens der i skibet 1981 er lagt gule teglsten, ligeledes i kvadratisk mønster.³⁷ I våben-

Fig. 15. Det tidligere våbenhus, nu anvendt som ligkapel (s. 3623), med delvis bevaret støttepille integreret i østmuren (s. 3620). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *The former porch, now used as a mortuary chapel, with partly preserved buttress integrated in the east wall.*

huset dækkes gulvet af kvadratiske, gule klinker. 1791 nævnes 'brændte mursten' i skibet.⁸ Før 1980 lå der hårdtbrændte gule og røde klinker i skibet, sikkert svarende til dem, der fortsat findes i koret.³⁷

Tagværkerne over kor og skib må være opsat i forbindelse med de indbyggede hvælv, mens dele af tømmeret over tårn og våbenhus må stamme fra opførelsestidspunktet.

Korets seks fag er af eg med enkelte nyere udskiftninger i fyr. Spærene er samlet på vestsiden med et hanebånd og krydsbånd og nummereret med tømmermærker i form af små faner.

Skibets 15 fag af eg, der er opsat o. 1450-60, er stort set alle udskiftet i sydsiden med spær af fyr. De enkelte fag er samlet på vestsiden med to hanebånd og krydsbånd. Endvidere kan der påvises en fortløbende nummerering med små faneliggende symboler på egetømmeret, der godtgør, at fagene, trods udskiftningen i fyr, fortsat sidder i deres oprindelige, senmiddelalderlige orden.

Tårnets fem fag af eg er opsat fra vest mod øst og bladet med to hanebånd samt krydsbånd. Den ældste tagstol må være opsat o. 1495-1505, mens en udskiftning, ligeledes i eg, har fundet sted o. 1560-70. Der er også sket udskiftninger i fyr efterfølgende, men en fortsat nummerering med indridsede streger kan aflæses. Den to fag store *klokkestol* er dannet af sekundært anvendt egetømmer, sandsynligvis fra en middelalderlig forgænger, og uden tvivl konstrueret, da man (o. 1560-70?) flyttede klokken op i klokkekvisten, hvor den nu hænger (s. 3621). Trappehusets tagtømmer oplyses udskiftet, sikkert i fyr, 1836.⁹

Over våbenhuset står fire regulære spærfag samt to fag stikspær, alle i eg og samlet ved bladning på sydsiden med et hanebånd.

Dendrokronologiske undersøgelser. Der er 2015 udtaget boreprøver af egetømmeret i kor, skib, tårn og våbenhus.³⁸ Kun prøver i skib og tårn kunne dateres. Skibets tagstol må være opsat o. 1450-60 og angiver med al sandsynlighed tidspunktet for hvælvenes indmuring. Tårnets tagtømmer falder i to faser; den ældre fra o. 1495 og den yngre fra 1560-70. Der er her formentlig tale om en datering af afslutningen på tårnets opførelse samt en tidlig reparation.

Fig. 16. Kalkmalet middelalderligt indvielseskors (s. 3625). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Wall-painted medieval consecration cross.*

Tagbeklædning. Tagene på kor og skib er nu dækket af kobber, fornyet 1981, mens tårn og våbenhus er hængt med røde vingetegl.³⁷ 1590 omtaler Biskop Jacob Madsen kirken med bly på skibets sydside samt »noget neder paa Vabenhus-zet«. ¹⁴ Blytækkere reparererede taget 1665-66 og igen 1668-69, men hvornår hele korets og skibets tagflade blev tækket med kobber, er usikkert.¹⁸

Opvarmning. Et fjernvarmeanlæg er installeret 1963.³⁹ Kirken kunne allerede opvarmes 1879,¹⁵ idet der blev indkøbt to nye *†*kakkelovne, utvivlsomt de to ovne, der o. 1900 optræder i skibets øst- og vestende.³⁶ Kakkellovnene blev 1933 erstattet af en varmluft *†*kaloriefer i skibets nordvestre hjørne, der fungerede frem til 1963.⁴⁰

Kirken er hvidkalket ude og inde og står med en sortsværtet sokkel. Våbenhusets bjælkeloft er malet lyst gråt. Der ligger perlegrus omkring hele bygningen.

Indvielseskors (fig. 16), konstateret 1981 på den sydlige del af korets østmur, ca. 179 cm over gulvet og 39 cm fra hvælvets sydøstlige pille.⁴¹ Cirkelkorset måler 20 cm i tværmål og er udført ved indridsning i kalken med passer, og derefter farvelagt med hvidt kors på rødbrun bund.⁴²

Fig. 17. Indre set mod øst. Foto M. Mackeprang 1930. – *Interior looking east.*

Fig. 18. Koret set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Interior of the chancel looking east.*

INVENTAR

Kirkens ældste inventargenstand er det murede alterbord fra 1300-tallet. Fra senmiddelalderen stammer endvidere vægskabet i koret, klokken fra 1504, der hører til en større gruppe af overvejende fynske klokker, og korsfæstelsesaltertavlen fra o. 1525. Prædikestolen er fra 1570'erne med våbener for Brockenhuus og Skram(?). Alterstagerne blev skænket 1581 af sognepræst Peter Hansen Fjellerup, mens dåbsfadet med den utraditionelle fremstilling af den harpespillende David formentlig er et nederlandsk arbejde fra 1600-tallet.

De ældste stolestader stammer fra o. 1609, som antydtes af karvskårne indskrifter i to af gavlene, men er blevet suppleret efter 1631 (jf. s. 3638). Alterkalken er udført 1707/27 af Oluf Clausen Lund, Odense, mens R. A. C. Christophersens oblatæske er fra o. 1862, og porcelænsalterkanden er fra århundredets sidste halvdel; disken er fornyet 1980 af Jørgen Dahlerup.

Inventaret er farvesat under hovedstandsættelsen 1981-82, men afstemt efter Magnus-Petersens stafing af altertavlen 1898. Grundfarven er rød, der suppleres af rødbrunt, forgyltning og lidt blå. 1897-98 blev inventaret istandsat, idet stolestaderne blev ombygget og altertavlen restaureret og som nævnt

nystafferet. Ved den lejlighed fjernedes også en sekundær trekantgavl fra tavlen. Endvidere blev kirkens romanske døbefont ført tilbage til kirken efter at have tjent som fodertrug på en af landsbyens gårde. Endelig blev præste- og degnestolene, der flankerede alterbordet, kasseret.

Alterbordet, 1300-tallet, er muret af munkesten op mod korets østvæg. Det måler 172×141 cm, og er 98 cm højt. 1982 blev en yngre forhøjelse af bordet med et skifte, som skjulte altertavlens underkant, fjernet (fig. 19). Det hvidkalkede bords forside dækkes delvis af et *alterklæde* (jf. fig. 18) fra 1984, der er vævet af Jette Nevers i et geometrisk mønster af blå og sort uld med et centralt, rødt malteserkors.

†*Alterklæder*. 1) Nævnt 1862, af rødt fløj med guldkant.¹¹ 2) 1892 anskaffedes et nyt af silkefløj med guld kors. 3) Indtil 1984 anvendtes et alterklæde af rødt fløj med guld kors.

Altertavlen (fig. 20-24), o. 1525, et triptyk (fløjt altertavle) med baldakin stillet på en høj predella.

Midtskabet rummer en figurrig korsfæstelses-scene, mens de 12 apostle er opstillet i sidefløjene.

Midtskabet indrammes af slanke, snoede søjler, der bærer en rankeværksbaldakin; alt sammen blev tilføjet ved istandsættelsen 1898 på grundlag af nogle bevarede fragmenter (fig. 24).⁴³ Øverst i midten hænger Kristus i udstrakte arme på korset, og hans lændeklæde vajer om hofterne. Han flankeres af de to røvere, der er bundet til T-kors i akavede positurer. Ved korsets fod sidder Maria Magdalene og nær hende den blinde Longinus og hans hjælper, der begge er til hest (fig. 22). Nedenfor den onde røver i relieffets højre side slås tre soldater. Forgrunden inddeles i to grupper af to figurer i relieffets midte, henholdsvis en soldat med hammer samt kurv og Stefaton med eddikesvampen. Forgrundens venstre side omfatter den segnende Maria, der støttes af Johannes, mens kvinderne fra Galilæa står omkring dem (fig. 21). Bag denne gruppe ses byporten og et af Jerusalems tårne. I højre side ses Pontius Pilatus til hest omgivet af to ryttere og en stående mand, der alle bærer spyd.

Fløjene er inddelt i to felter, begge med konsolbårne baldakiner af gennembrudt rankeværk, der ligesom midtskabet er fra 1898 og baseret på et bevaret fragment. I hvert af felterne står tre apostelfigurer, der alle er iklædt kapper og kjortler med dramatiske, skarpe folder. De holder deres attribut frem i den ene hånd, og som oftest en bog i den anden. På broderparten af figurerne er hår og skæg skåret som store, dybe spiraler, men blandt andet Filip og Mathias er kendetegnet ved et glattere, let bølget hår, der ligger tættere til hovedet og uden samme dybe udskæring. Alle figurerne er givet individualiserede, næsten karikerede ansigtstræk. Flere af attributterne er tilføjet ved restaureringen 1898.⁴³ I de smalle postamentfelter under hvert felt er figurerne navne anført med guldfraktur på brun grund. Startende fra øverste venstre hjørne på den nordre fløj er figurerne som følger:

A) Johannes, der har glat ansigt og udfører en velsignende gestus over den kalk, han holder i venstre hånd.

B) Jakob den Ældre (»Jacobus major«), hvis hat som vanligt har bred, opkrummet skygge og pry-

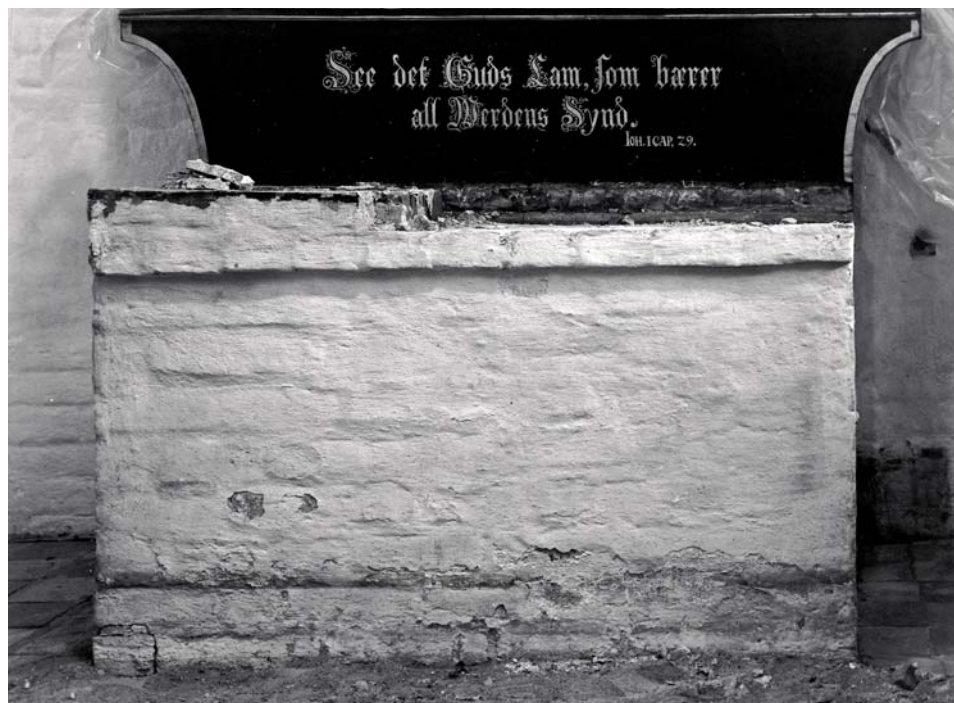

Fig. 19. Alterbordet ved restaureringen 1981-82 (s. 3627). Foto Fritz Thode 1982. – *The communion table during the renovation 1981-82.*

Fig. 20. Senmiddelalderlig altertavle, o. 1525 (s. 3627). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Late Medieval altarpiece, c. 1525.*

des af en ibskal. Han holder en vandrestav i venstre hånd og en rosenkrans.

C) Peter (»Petrus«), med nøglen i den ene hånd og en bog i den anden.

D) Bartholomæus, med måne og brystlangt skæg, som han holder kniven frem foran. I den højre hånd har han et posebind.

E) Mattæus (»Matthæus«), med stort, krøllet hår, et spyd i højre hånd og en åben bog i den venstre.

F) Andreas med krøllet hår og tvedelt skæg, han støtter sig til sit X-kors og holder med venstre hånd en bog ind mod maven.

G) Simon (»Simeon«) med stort hageskæg, der med begge hænder holder om savens skaft, idet han drejer hovedet og kigger opad mod sin højre side.

H) Mathias har glat ansigt og langt, bølget hår, der ligger næsten ornamentalt ind til hovedet. I hænderne holder han hellebarden og en åben bog.

Fig. 21. Detalje fra den senmiddelalderlige altertavles storfelt af Johannes, der støtter den segnende Maria (s. 3628). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Detail of the large panel of the Late Medieval altarpiece showing John supporting the fainting Mary.*

I) Filip (»Phillippus«) har halvlangt hår og stort fuldskæg, han holder rørkorset og en snip af kappen frem for sig.

J) (Fig. 23), Jakob den yngre (»Jacobus min(or)«) holder valkestokken med begge hænder og har et posebind i bæltet. Han er drejet ind mod korsfæstelsesrelieffet i midtskabet.

K) (fig. 23), Judas Taddæus (»J(udas) Thaddæus«) med en stor, krum kølle, der hviler mod den ene skulder, mens han med begge hænder holder en åben bog frem for sig.

L) (fig. 23), Thomas har glat ansigt og let løftede øjenbryn. I hænderne holder han en vinkel og en åben bog.

Predellaen er høj med konkavt opstigende sider. Over tavlen er en kvartcirkulær baldakin, der er lidt bredere end den åbne tavle. Baldakinen

inddeles af rektangulære lister i fire felter. Foroven er den fæstnet til korets tværgående støttestbjælke, der 1898 er forsynet med profilerede lister og tilføjet en kronliste. Fløjenes ydersider, der nu er fastlåst i åben position, har oprindeligt været bevægelige. De deles i midten af en smal, vandret liste i to felter.

Tavlen fremstår i en rig staffering udført af Magnus-Petersen 1898 med figurer i broget bemaling med detaljer i guld foran forgyldte bagstykker.⁴⁴ Skabets forsider er blå og hængslerne rødmaledede. Baldakinen har blåmalede felter med guldstjerner, profillisterne er malet guld med rød kant, den indlemmede del af korets bærestbjælke er mørkebrun og kronlisten guld. Fløjenes ydersider har ensartet, grå bemaling. Predellaen fremstår med en staffering fra 1982, der er baseret på ældre

Fig. 22. Detalje fra den senmiddelalderlige altertavles storfelt af Longinus ved korsets fod (s. 3628). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Detail of the large panel of the Late Medieval altarpiece showing Longinus at the foot of the cross.*

farvespor, og en sekundær indskrift, der blev konstateret på dette tidspunkt, nemlig det dobbelte kærlighedsbud (Mat. 22,37 og 39). Denne er anført med guldfraktur på rødbrun bund.

Ændringer og istandsættelser. Under sin visitats 1590 karakteriserede biskop Jacob Madsen tavlen som »skøn vdgraffuet (dvs. skåret): Korsfæstelsen mellem Røverne«. ¹⁴ 1631 blev den anset for 'meget gammel og forfalden', hvorfor man fra kirkens side ønskede sig en ny. ¹⁵

Indtil 1898 afsluttedes altertavlen foroven af en trekantgesims med kors og stod i 'oliestaffering' med Joh. 3,16 anført på predellaen. Endvidere afveg opstillingen af de 12 apostelfigurer væsentligt fra den nuværende (jf. fig. 24). Fløjenes ydersider var allerede på dette tidspunkt blevet afskrabet for ældre farvelag og fremstod i samme oliefarve

som den øvrige tavle. Ved restaureringen 1898 ved Magnus-Petersen rekonstrueredes grenværksbaldakinerne, og andre manglende småstykker blev tilføjet, mens trekantgesimsen blev erstattet af den nuværende kronliste. Afslutningsvis blev tavlen som nævnt nystaffet med udgangspunkt i den oprindelige, brogede staffering, mens Joh 1,29 blev malet med fraktur på postamentet (fig. 19).

1981–82 gennemførtes endnu en omfattende restaurering under ledelse af Fritz Thode. Denne omfattede fastlægning af farvelag, snedkermæssig istandsættelse, rensning og retouchering, herunder blev predellaens afsavede ender under fløjene rekonstrueret og underkanten blev restaureret, efter at have været skjult af en sekundær forhøjelse af alterbordet (fig. 19). ⁴⁵ Ved denne lejlighed undersøgte predellaen for ældre bemalinger, men

Fig. 23. Det nedre felt i altertavlens søndre fløj med Jakob d.y., Judas Thaddæus og Thomas (s. 3630). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Lower area of the south wing of the altarpiece with James the Younger, Judas Thaddaeus and Thomas.*

der kunne kun konstateres et sekundært skriftsted (jf. ovf.).

Tilskrivninger og paralleller. Thorlacius-Ussing anså Alleruptavlen for udført af en billedskærer trænet i Claus Bergs værksted, hvis hånd han mente var kendetegnet af 'undersætsige skikkelser med alt for store hoveder, der oftest har kort hår', som står i 'alle mulige mærkelige stillinger, ofte uden småligt hensyn til tyngdeloven'.⁴⁶ Til samme billedskærer lagde han Claus Bergs Gråbrødretavles to relieffer af Hudflettelsen og Tornekroningen (s.

495-96 fig. 370-71), apostlene i Wittstocktavlen og altertavlen i Vor Frue Kirke, Aarhus (DK Århus 1122 ff.), hvori han naturligvis måtte tilpasse sig Berg-værkstedets udtryk, således at hans egen grovere stil og tilbøjelighed til det karikerede først for alvor udvikledes i de senere selvstændige arbejder som Alleruptavlen.⁴⁷ Jan Friedrich Richter afviser med rette Thorlacius-Ussings hypotese, idet han blandt andet peger på stilistiske og kompositionelle forskelle inden for gruppen.⁴⁸ Han peger endvidere på, at Alleruptavlen snarere

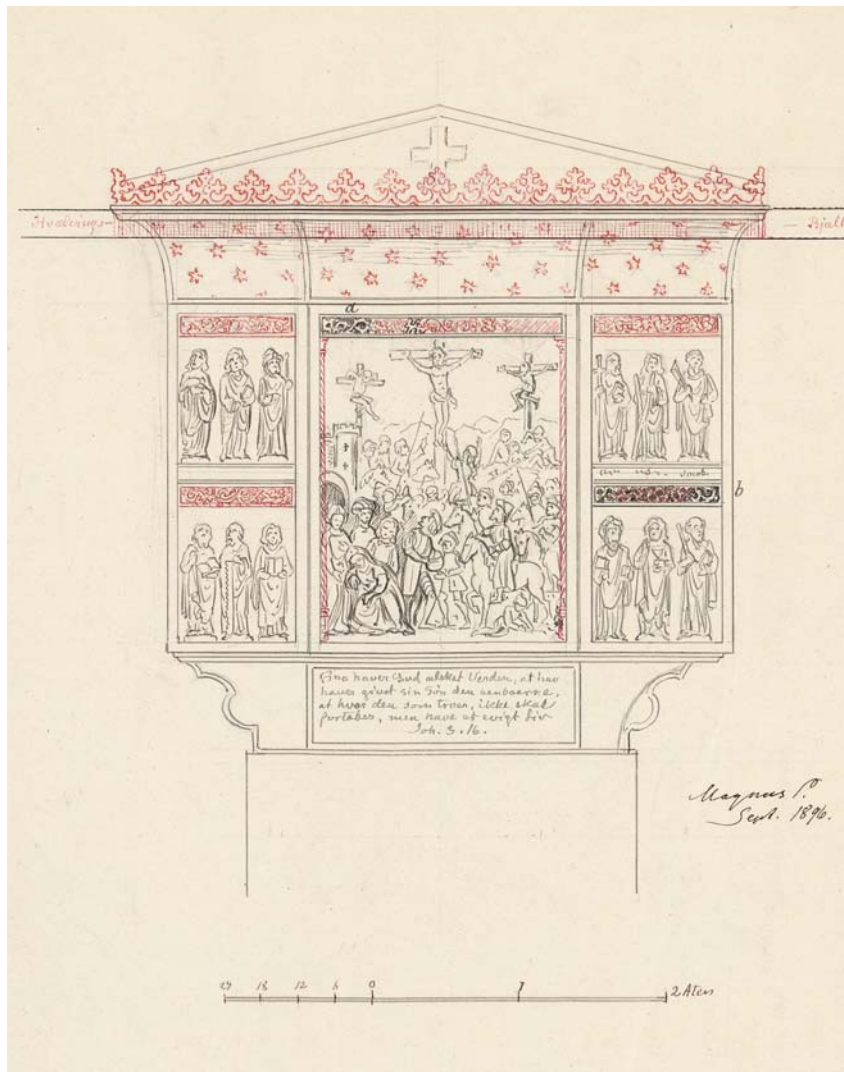

Fig. 24. Tegning af altartavlen med angivelse af de dele, der blev rekonstrueret 1898. Tegning af Magnus-Pedersen i NM. – Drawing of the altarpiece indicating the parts reconstructed in 1898.

ligger i forlængelse af tidens nordtyske figurrige korsfæstelsestavler end af Claus Berg, om end han samtidig finder, at den er kendetegnet ved, at de mange småscener er samlet til et helhedsudtryk, hvorimod de nordtyske korsfæstelsestavler udviser en tilbøjelighed til ophobning af grupper uden egentlig tilknytning til hinanden.

På blandt andet det grundlag konkluderer Richter, at altartavlen må være udført af en dansk billedskærer, der virkede i kølvandet på Claus Berg i 1520'erne, men som ikke var en del af

hans nærmeste kreds.⁴⁹ Han identificerer denne billedskærer som 'Mesteren for Store Ubberud', idet han mener at genfinde samme hånds arbejde i Ubberud Kirkes Johannes Døberaltartavle (s. 2772). De to tavlers fællestræk tæller blandt andet tøjmoden, skildringen af klipper og jordsmonnet, tilbøjeligheden til at individualisere de enkelte figurer og klædernes skarpe, dybt skårede foldeskast. Mange af disse træk er imidlertid tidstypiske og ikke nødvendigvis indikationer på, at tavlerne er udført i samme værksted.⁵⁰ Eksempelvis ud-

Fig. 25. Altersølvet. Disk, 1980, udført af Jørgen Dahlerup, samt kalk udført i 1700-tallets første halvdel af Oluf Clausen Lund, Odense (s. 3634). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Altar plate. Paten, 1980, by Jørgen Dahlerup, and chalice made in first half of 1700s by Oluf Clausen Lund, Odense.

viser figurerne i Ubberudtavlen ikke samme tilbøjelighed til det karikerede som i Alleruptavlen. Ansigterne i førstnævnte er endvidere modelleret med fremhævelse af kindben og hudens folder om munden, hvilket afviger markant fra Allerupfigurerne bløde, runde hoveder. På tilsvarende vis ses Alleruptavlens fantasifuldt forvredne positurer ikke i Ubberudtavlen, og selvom de store, krøllede hårlokker er af samme type, er der forskel på deres udførelse i de to tavler. Disse forskelle kan muligvis forklares derved, at de to tavlers figurer er skåret af forskellige svende i samme værksted, omvendt kan det heller ikke på det foreliggende grundlag udelukkes, at tavlerne stammer fra forskellige værksteder. At Alleruptavlen helt usædvanligt er opbygget omkring korets muranker, tyder på, at tavlen blev leveret færdig til kirken, men ikke passede til de fysiske rammer og efterfølgende måtte tilpasses. Dette kan muligvis tale for, at tavlen er nordtysk snarere end et lokalt arbejde.

Et *†sidealter* blev indviet 1416 af viebisp Søren.⁵¹

Alterkalk (fig. 25), 1707/27, udført af Oluf Clausen Lund (virksom i Odense 1707–27). Den 23,5 cm høje kalk har ottekantet, profileret fod, på hvis standkant er stemplet Odenses bymærke samt mestermærke (Bøje nr. 4107). Skaftet er ottekantet med en fladoval knop. Det høje, glatte bæger er tilføjet 1871, eftersom det oprindelige var blevet for småt til at rumme vin til alle kommunikanterne, efter at altersranken var fornyet o. 1869 (s.d.).

Dysken (fig. 25) er udført 1980 af Jørgen Dahlerup. Den måler 14,5×19 cm, idet den koncentriske disk har to greb. I diskens fordybning er indgraveret et skriftsted med versaler (Joh. 3,16) og under bunden »Allerup Kirke 1980«; her er også stemplet et kombineret mester- og lodighedsmærke, »Dahlerup/ Denmark/ Sterling«.

Oblatæske (fig. 26), o. 1862, udført af Rasmus Albert Christopher Christophersen, Odense. Den ovale æske måler 11,5×5 cm og er 5,5 cm høj. Siden deles i to af en fordybet linje, og på låget er indgraveret et kors.⁵² Under bunden er stemplet mestermærke (Bøje nr. 4312) og to bymærker,

ligesom der med prikskrift er anført en sikkerhedsmærkning. †*Oblatæske*, nævnt 1862 som værende for lille og uden antikvarisk værdi.¹¹

Et †*sygesæt*, anskaffet 1862, blev delt med Davinde.¹¹

Alterstager. 1) (fig. 27), 1581, støbt af Berent Bodemann og skænket af sognepræst Peter Hansen Fjellerup (jf. gravsten nr. 1 og gravramme s. 3544–45). De 48 cm høje stager har klokkeformet fod, der bærer versalindskrifter, hhv.: »Her Peter Hannsen pastor in Fvinen tho Alldrvip vn de Dagvis Kaspell Karcken de hefth dwise beide lvichtereren macken lateh dorch Neills Petersen van Oedenshe anno domini 1581 got m b.« (Hr. Peter Hansen, pastor i Fyn til Allerup og Davinde kapelskirke, har ladet disse to stager gøre af Niels Petersen fra Odense i Guds år 1581) og »Dominvs Petrvs Iohannis Pastor parrochiarvm ad Aldrvp et Dagvis in ditione Fvnen hæc dvo candelabra per Nicolavm Petri ob Oedenshe facere cvraviv anno 1581 to Lvbeck Got mi« (Hr. Peder Hansen, præst i Allerup og Davinde sogn i Fyns stift, lod disse to lysestager fremstille af Niels Pedersen fra Odense) og på standkanten: »Berenth Bodeman«. Cylinderskaft og profileret lyse-skål.

Indskrifterne er uklare om, hvem der var mester for stagerne. At den lybske gørtler Berent

Fig. 27. Alterstager, 1581, støbt af Berent Bodemann og skænket af sognepræst Peter Hansen Fjellerup (s. 3635). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Altar candlesticks, 1581, cast by Berent Bodemann and donated by pastor Peter Hansen Fjellerup.*

Bodemanns navn står på stagerne, synes at godtgøre, at de må være udført af ham, og i så fald må Niels Pedersens rolle, trods indskrifterne, først og fremmest have været at skaffe stagerne til Fyn. Foruden disse stager leverede Bodemann fonten til Skt. Knuds Kirke, Odense, samt klokker til mindst ni danske kirker (jf. s. 679).

2) Nyere, af støbejern med flad fod og snoet skaft.

Alterkande, 1870/90, af sort porcelæn med guld-kors fra Den Kgl. Porcelænsfabrik, 26 cm høj (jf. fig. 9).

Alterskranke (jf. fig. 18), o. 1925, rundbuet med spinkle, drejede balustre og halvcirkulær håndliste. Den fremstår i brun og rød bemaling med detaljer i guld. Den har oprindeligt haft tættilliede balustre, hvoraf hver anden nu er fjernet. 1977 fornyedes knæfaldet.¹¹

Den ældre †*alterskranke* fra o. 1869¹¹ var opført tværs over koret umiddelbart vest for vinduesåbningen (jf. fig. 4). Dets knæfald blev forandret 1884.¹¹

Fig. 26. Oblatæske, udført af R.A. C. Christophersen o. 1862 (s. 3634). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Wäfer box by R.A. C. Christophersen c. 1862.*

Fig. 28. Dåbsfad, muligvis nederlandsk, 1600-tallet (s. 3636). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Baptismal dish, possibly Dutch, 1600s.*

Døbefonte. ★1) Romansk, af granit, af den såkaldte Vindingetype (Mackeprang, *Døbefonte*, 111). 1589 var den placeret i skibets nordøstlige

Fig. 29. Døbefont, o. 1850 (s. 3636). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Font, c. 1850.*

hjørne, men 1596 blev den flyttet ned i vestenden.¹⁴ Fonten fjernedes fra kirken på et ukendt tidspunkt og vides i 1800-tallet at være benyttet som fodertrug på en lokal gård. 1897 blev den afrenset og givet tilbage til kirken. 1920 skænkede menighedsrådet den til Nørre Søby Kirke (Åsum Hrd.), og den vil blive beskrevet nærmere under denne kirke.⁵³ 2) (Fig. 29), o. 1850, af granit 79 cm høj, kummens tværmål 58 cm. Foden er hvælvet og glat, mens skaftet er konvekst og har en kraftig tovsnoning ved overgangen til kummen. Denne er bagerformet med en mundingsprofil bestående af en diminutiv rundstav og et forsænket bånd. 1882 blev fonten afrenset for maling.¹¹

Dåbsfadet (fig. 28) fra 1600-tallet(?) er muligvis nederlandsk og måler 61,5 cm i tværmål. I bunden er en central medaljon med en drevet og cisereret fremstilling af David, der knælende spiller på harpe. Omkring medaljonen er en arkadebort med skildringer af dels jagende hunde, flygtende hjorte og en tyr. På fanen er to mandelborte. Fadet blev repareret 1914.¹¹ Fremstillingen af den harpespillende David er meget usædvanlig, men fremstillingens ikonografi samt fanens mandelborte peger i retning af Nederlandene og en datering til 1600-tallet.⁵⁴

Dåbskande, o. 1850,⁵⁵ af tin, 27 cm høj, med urneformet korpus, svungen hank og profileret låg med knop.

†*Klokke*, nævnt 1589. Den karakteriseres som en primklokke og hang i kirken.¹⁴

Af ældre †*messehaugler* skal nævnes en af brunt fløjlt omtalt 1590.¹⁴

Prædikestol (fig. 30–31), 1570'erne. Kurven har fire fag, der inddeles af en bæltegesims i to rækker af profilerede fyldingsfelter. Felterne er alle glatte, bortset fra det tredje fags øvre felt, der rummer et relief med to hjelmprydede våbener. Det venstre er Brockenhuus', der ejede den nærliggende herregård Vollerslev, mens det højre rummer en halv enhjørning, men da hjelmprydelsen er en gentagelse af Brockenhuusernes, kan våbenet ikke med sikkerhed identificeres (jf. ndf.). Under kurven er voluthængestykker med planteornamentrelief, og foroven afsluttes den af en gesims med tandsnitsfrise. Stolen hviler på en nyere pille, og den enkle opgang, der løber langs triumfvæggen, har svære

Fig. 30. Prædikestol, 1570'erne (s. 3636). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Pulpit, 1570s.*

vanger og en lodret håndliste, der er monteret på kurven.

Stolen fremstår med brunt rammeværk og røde fyldinger med detaljer i blå og guld fra 1981.⁴⁴ Brockenhuus' våbenskjold har blå roser på den i malingen opdelte rød-hvide grund. Det andet skjold fremstår med hvid enhjørning på blå bund. I fald dette afspejler den originale farveholdning, må våbenet identificeres som Skrams og kan i så fald henvise til ægteparret Laurids Brockenhuus

(1552-1604) og Karen Skram (1544-1625), om end deres tilknytning til Allerup er uklar.

Stolen hvilede oprindeligt på en muret sokkel, nævnt 1590.¹⁴ Den blev nystafferet 1855,⁹ egetræs-ådtret 1907¹¹ og fremstod frem mod restaureringen 1981-82 med overvejende rød staffering.⁴⁴

I sin udformning er stolen noget atypisk, men finder en tilnærmelsesvis parallel i Veflinge Kirkes prædikestol (Skovby Hrd.) fra 1572, hvis kurv ligeledes omfatter to rækker af fyldinger, hvoraf

Fig. 31. Våbenskjolde fra prædikestolens 3. fag, hhv. Brockenhuusernes og Skrams(?), 1570'erne (s. 3637). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Coats of arms from third bay of pulpit, respectively of Brockenhuus and Skram(?) families, 1570s.*

der i den ene er indsat våbenskjolde. En datering til 1570'erne forekommer derfor sandsynlig og passer i øvrigt på den foreslåede identifikation af stolens givere. 1862 anvendtes en *†prædikestolsbeklædning* af rødt fløj med guldkanter.¹¹

Stolestader (fig. 32 og 33a-c), o. 1609 og suppleret senere i århundredet. De ældste dele af stoleværket omfatter 11 bænke med 147 cm høje og 45 cm brede gavle, der er opstillet forrest i den nordre blok. De prydes af toskanske pilastre stillet på en base med varierende, reliefskåret beslagværksornamentik og bærende en høj frise og et trekantet topstykke med udskåret

blomstermotiv. I de to forreste stoles friser er karvskårne versalindskrifter, henholdsvis »Dis stol lod Hans Iørns gøre an(n)o 1609« og »Anno 1609 lod Anders Lvnge disse stole gøre«; sidstnævnte suppleret med »Mit hob til Gvd alene« skåret mellem pilastre.

Det øvrige stoleværk stammer formentlig fra tiden efter 1631, hvor kirkens 21 mandstole blev beskrevet som 'ganske forfaldne'.¹⁵ Disse stole har

Fig. 33a-c. Stolestadegavle, o. 1609 og lidt senere (s. 3638). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Pew gables, c. 1609 and slightly later.*

Fig. 32. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Interior looking east.*

slanke gavle med toskanske pilastre, hvis baser er smykket af en karvskåret rosetmedaljon og prik-mønster. Pilastrene er stillet på et omtrent kvadratisk postament med profileret fylding og bærer et trekantet topstykke med tungebortprydet kronliste. Mod væggene har de enkle stolegavle halvrund top, og blokkenes frontpaneler har fem glatte fyldinger. Stoleværket fremstår i en rød staffering med detaljer i brunt og guld fra hovedistandsættelsen 1981-82.

1668 blev nogle forfaldne stole repareret.¹⁸ 1862 var der fortsat 21 mandstole samt 20 til kvinderne.¹¹ 1897 fik stolene i den søndre blok nye, bredere sæder og mere hældende ryglæn,

mens stolene i nordre blok måtte vente til 1900.¹¹ 1907 blev de malet med egetræsårdring.¹¹

Lukket stol (fig. 34), o. 1609. Stolen er udført i samme stil som stolestaderne fra 1609, men er mere detaljeret. Således omfatter endegavlens pilastre joniske kapitæler og et postament, der ligesom gavlens nedre base er udsmykket med beslagværksornamentik. Tilsvarende har topstykkets underkant et tandsnit. Frontpanelet har fem fyldinger, mens døren har to fyldinger, hvoraf den øverste rummer en arkade med profilerede pilastre og bueslag samt forsænkede medaljoner i sviklerne. Stolen, der fremstår i samme staffering som det øvrige stoleværk, er placeret forrest i skibets nordre blok.

Fig. 34. Lukket stol, o. 1609 (s. 3640). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Closed pew, c. 1609.*

To *†præste- og degnestole*, der var indrettet nord og syd for alterbordet, blev nedtaget ved restaureringen 1897–98 (jf. fig. 4).¹¹

Syv *løse stole*, af eg, tegnet af Børge Mogensen (model J 39), blev anskaffet 1959.¹¹

Bænke, o. 1890, med spidse endegavle og frontpanel med fire tværrektangulære fyldinger.

Vægskab (fig. 35), senmiddelalderligt. Skabet, der måler 72×44 cm, er beklædt med eg og lukkes af en dørfloj, der hænger i smedede hængsler. Skabet bærer præg af at være ombygget, bl.a. ved forandring af rammeværket. I korets nordvæg.

En *†pengetavle*, 'uden klokke', er nævnt 1862.¹¹

Dørfloje, *udvendige*. 1) 1858, af eg, en kurvehankbuet dobbeltfloj. Hver floj har tre fyldinger, hvori der på ydersiden er skåret et stiliseret foldeværksmotiv. Originale greb og låsebeslag. I den vestre flojs rammeværk er indvendig skåret årstallet »1858.«. 2) 1979, en dobbeltfloj tegnet af arkitekt Ebbe Lehn Petersen, Odense. *Dørfloj*, *indvendig*, o. 1858, i samme stil som udvendig floj nr. 1. I døren mellem våbenhus og skib.

†Dørfloje. 1791 karakteriseredes døren til våbenhuset som 'fuld af huller og slutter ej', hvilket også var tilfældet med tårnets vestdør.⁸ 1828 blev såvel kirkedøren som flojen mellem skib og tårnrum forandret, så de åbnede udad.⁹

Orgel (fig. 36), 1973, oprindelig med seks stemmer og ét manual, bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Udvidet 1993 af samme firma. Disposition efter udvidelsen (syv stemmer, ét manual og pedal): Manual: Gedakt 8', Spidsgamba 8', Principal 4'. Rørflojte 4', Spidsflojte 2', Oktav 1'. Pedal: Subbas 16'. Koppel M-P. Tegnet af Ebbe Lehn Petersen. Fremstår i mørkebrun og rød staffering. På samtidigt pulpitur i tårnrummet. Manualværket er anbragt som brystningspositiv med spillebord i orgelhusets bagvæg.

†Harmonium, anskaffet 1909.¹¹

†Orgel, o. 1920,⁵⁶ med fire stemmer, bygget af Th. Frobenius & Co., København. Disposition: Bordun 16', Principal 8', Salicional 8', Oktav 4'; koppel M 4'-M, svelle.⁵⁷ Pneumatisk aktion og vindladesystem. På samtidigt pulpitur i tårnrummet.

To *salmenummertavler*, 1904, 73×48,5 cm, er sortmalede med rød ramme og gesims. Sættet er sup-

Fig. 35. Senmiddelalderligt vægskab i koret (s. 3641). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Late Medieval wall cabinet in the chancel.

pleret med yderligere en tavle i 1915, rimeligvis den større tavle, 114×71 cm, af samme udformning, men med roset i den tandsnitprydede trekantgavl.¹¹ 1862 havde kirken fem *†salmenummertavler*.¹¹

De to *præsterækketavler*, 1989, 92×50 cm, med trekantgavl, er rødmalede med beige indskrift. Ophængt i tårnrummet.

Kirkestævnetavle, 1800-tallet. 52×25 cm, sortmalet med svungen overside og indskrift i gul fraktur: »Lyses til Kirkestevne«. Ophængt i våbenhuset.

To *lysekroner* (jf. fig. 36), 1909, har 8 rocailleformede arme med plantemotiver, balusterskaf med riflet hængekugle og markant knop delt i midten.¹¹ Ophængt i skibets to fag.

Klokke (fig. 37), 1504. Om halsen løber minuskelindskriften »help IHS ok Maria erce anceld(mi)ni fiat michi secvndom verbom tvv(m) anno domini m diiii« (Hjælp Jesus og Maria. Se (jeg er) Herrens tjenerinde, mig ske efter dit ord, anno 1504). Støberens segl er inkluderet

som første skilletegn i indskriften, mens et støbermærke i form af en biskop er benyttet som skilletegn i årstallet.⁵⁸ Dette mærke kendes også fra klokkerne i Rynkeby (Svendborg Amt) og Vejlbj (DK *Præstø*, 769). Under slagkantens lister er der på nordsiden placeret Skt. Knudsgildet i

Fig. 36. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Interior looking west.*

Fig. 37. Klokke, 1504 (s. 3642). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Bell, 1504.*

Nyborgs sigil samt et relief af en monstrans, der også kendes fra førnævnte Rynkebyklokke, og et rektangulært mærke med hagekors. Hankene prydes af tovsnoninger og små mandshoveder. Istandsæt 1978.¹³ Klokken hører til en gruppe af især fynske klokker fra 1500-tallets første del. På flere af dem optræder forskellige sigiller og støbermærker, der viser, at klokkerne i Allerup, Rynkeby (1503), Espe (1500, Svendborg Amt), Stenstrup (1504, Svendborg Amt) og Herrested (1513, Svendborg Amt) er støbt af samme me-

ster,⁵⁹ hvis navn er delvis bevaret på Rynkebyklokken, »...mvnsson«.

Klokken var 1631 ophængt inde i klokkestokværkets midte, men ønskedes da flyttet ud i glamhullet, så den kunne høres længere væk (jf. s. 3621).¹⁵ Ophængt i en slyngebom i klokkestokværkets glamhul.

En lille *†klokke*, nævnt 1590, blev 1666 ophængt i tårnets østre glamhul,¹⁸ 'ud til Torup' (mod øst). 1791 var klokken revnet,⁸ og tilsyneladende omsmeltet 1817.⁶⁰

GRAVMINDER

Kirkens gravminder tæller fire liggester, der overvejende stammer fra 1600-tallet, samt en velbevaret gravramme skåret 1573 til senere brug ved sognepræst Peter Hansen Fjellerups begravelse. Ingen af stenene er på deres oprindelige plads. Herudover en mindekrans fra 1904.

Gravsten. 1) (Fig. 38), o. 1589, over Margareta Gerardi (Margrethe Gerhardsdatter), †3. marts 1589, bekostet af ægtefællen Peter Hansen Fjellerup (jf. alterstager s. 3635 og gravramme ndf.).

Grå kalksten, 676×65 cm. Skriftsten med personalia i forsænkede versaler: »Hvnc lapidem hic/ posvit D: Petrus/ Iohannis Svpra os-/ sa svæ castiss con-/ ivgis Margareta Gerardi/ piæ memoriæ qvæ obiit/ 3 mart anno d(omi)ni 1589« (Denne sten er sat af Peter Hansen over hans dydige hustru Margrethe Gerhardsdatter, salig ihukommelse, som døde 3. marts i det Herrens år 1589). Under indskriften er en medaljon, der flankeres af initialerne »PH« og rummer et våbenskjold med to modstillede halvmåner. Stenen, der nu er ophængt på nordvæggen i skibets østlige fag, lå tidligere østligst i midtergangen.¹³

2) (Fig. 39), o. 1612, over Anders Hansøn(n), barnfød i Allerup og død sam(m)e sted, †13. april

Fig. 38. Gravsten nr. 1, over Margrethe Gerhards, o. 1589 (s. 3644). Foto Arnold Mikkelsen 2015 – Tombstone no. 1, of Margrethe Gerhards, c. 1589

Fig. 39. Gravsten nr. 2, over Anders Hansen, o. 1612 (s. 3644). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Tombstone no. 2, of Anders Hansen, c. 1612

1612, »oc haffver Iens Haan, laded bekoste denne sten«. Skriftsten af grå kalksten, 65×65 cm, personalia i forsænkede reliefversaler. Stenen, der tidligere lå i skibets midtergang,¹³ er nu indmuret i nordvæggen i skibets vestlige fag.

3) (Fig. 40), o. 1641, over »hederlig oc vellerde mand« Lavritz Olvsøn, sognepræst i Allerup og Davinde samt provst i Åsum Herred, †30. marts 1626 »i sit alders 56 aar«, samt Iørgen Iørgensøn, 12. febr. 1641 »i sit alders 53 aar med deris kiere hvstrv Anne Iørgens Daater«, †□□ anno 16□□.⁶¹

Skriftsten af grå kalksten, 184×122 cm, med personalia i versaler lagt i forsænkede bånd. Over indskriften er et felt af reliefhugget beslagværksornamentik, og under det tre medaljoner, der illusionistisk holdes oppe af reliefhugne bånd fra øjer i feltets overkant. I medaljonerne er relieffer af to kalke flankerende en blomstervase. Under medaljonerne er et kranie med knogle samt et timeglas. Som randskrift et skriftsted (Åb.14,13) på latin, der afbrydes i hjørnerne af medaljoner med evangelistsymbolerne og indhugget i rammen med versaler »S. Matthevs«, »S. Marcvs«, »S. Lvcas« og »S. Iohannes«. Stenen, der oprindeligt blev nedfældet i korgulvet, er nu opsat på korets nordvæg.¹³

Fig. 40. Gravsten nr. 3, over sognepræst Laurits Olufsen, Jørgen Jørgensen og Anne Jørgensdatter, o. 1676 (s. 3644). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – Tombstone no. 3, of pastor Laurits Olufsen, Jørgen Jørgensen and Anne Jørgensdatter, c. 1676

4) (Fig. 41), 1600-tallet, over »Anne Hans Bør-sen«. En flise, 16×16 cm, med personalia relief-versaler lagt i forsænkede bånd og afsluttet af et våben med initialerne »HB«. Indmuret i gulvet i korets sydvestlige hjørne.

Gravramme (fig. 42), 1573, over sognepræst Pe-ter Hansen Fjellerup (jf. også alterstager, s. 3635, og gravsten nr. 1), †1602. Restaureret 1981.⁴⁴ »Petrus Iohannis Fiellervp petii a deo meo vt in-habitem in domo dei mei diebus æternitatis anno

domino(!) 1573 10 avgvst« (Jeg, Peter Hansen Fjellerup, har bedt min Gud, at jeg må bo i min Guds hus i evighedens dage i det Herrens år 1573, 10. august).¹³ Dateringen 10. aug. 1573 fortæller, at Peter Hansen Fjellerup tog beslutningen om at anskaffe sit gravminde allerede dagen efter at han 9. aug. 1573 blev indsat som sognepræst i Allerup.⁶² I nyere tid er langsidernes kant blevet renskåret og et nyt 4–4,5 cm bredt stykke pålimet. Nedfældet i gulvet i skibets midtergang.

Mindekrans, o. 1904, af sølv, to egegrene bundet med sløjfe, hvorpå er indgraveret: »A. C. L. Grove Rasmussen R(idder) af D(annebrog)/ Sognepræst til Sct. Hans Kirke i Odense« og »Fra Venner i Allerup og Davinde Menigheder d. 6. April 1904«. Endvidere er på en plakette på montren anført: »Skænket til Allerup Kirke/ paa Pastor Grove-Rasmussens/ 70 aarige Fødselsdag/ d 8de S(e) pt(em)b(e)r 1906. Opsat på tårnrummets nordvæg på orgelpulpituret.

En *†runesten*, o. 1025–1100,⁶³ sad ifølge Ole Worm 1643 'på vestsiden af kirken', dvs. i tårnets vestmur.⁶⁴ Worm oplyser, at den målte ca. 76×31 cm og var 15 cm tyk, samt at den bar en ufuldstændig indskrift: »... sun, bōlfs, hann hændi stēn þannsi ā

Fig. 41. Gravsten nr. 4, over Anne, Hans Børsens hustru, 1600-tallet (s. 3645). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Tombstone no. 4, of Anne, Hans Børsen's wife, 1600s.*

Fig. 42. Gravramme over Peter Hansen Fjellerup, 1573 (s. 3645). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Tomb frame of Peter Hansen Fjellerup, 1573.*

... satti æft fadur [o]k mödur Tonnu« (Tholfs søn, han tog denne sten i ... (og) satte den efter (sin) fader og (sin) moder Tonne(?)). Worms oplysninger er dog muligvis lidt upræcise, eftersom Resen i 1677 anførte, at stenen stod ved broen over åløbet, dvs. nogle hundrede meter vest for kirken.⁶⁵ Under alle omstændigheder har stenen ikke været synlig i kirkemuren siden 1760, da Hofmann konstaterede, at den var »ey mere til«.⁶⁶

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Odense Amt i almindelighed henvises til s. 52-54 og forkortelser vedr. Odense Amt s. 56-59.

Arkivalier. LAFyn. *Fyns bispearkiv*: Åsum Herreds Breve 1562-1805 (*Bispeark.* Breve); Synsforretninger over kirker 1631-1702, 1872-81 (*Bispeark.* Synsforretn.); Almindelige breve 1651-1670 (*Bispeark.* Alm. breve).

Odense amtsprovstiarkiv: Korrespondance 1812-14, 1828-29, 1830-31, 1836-37, 1851-55, 1856-64 (*Amtsprovstiark.* Korresp.).

Provstiarkivet. Åsum herreds provsti. Diverse sager 1722-1818 (*Provstiark.* Div. sager).

Menighedsrådsarkivet: Synsprotokol 1862-1924 (*Menighedsrådsark.* Synsprot.).

Kgl. Bygningsinspektors ark. Sager vedr. kirkebygninger på Fyn 1896-1915, 1915-25. (*Kgl. Bygningsinspektør.* Kirkebygninger).

RA. *Rentekammeret. Reviderede regnskaber. Kirkeregnskaber*: Regnskaber for Fyn 1662-1837. Odense Provsti, Åsum og Skovby Hrd. 1664-71 (*Rtk. Rev. Rgsk.* Kirkeresk. Rgsk. for Fyn. Odense Provsti).

NM. *Indberetninger*. J. Magnus-Petersen 1896 (altertavle); Mogens Larsen 1981 (indvielseskors); Bent Jacobsen 1981 (altertavle, prædikestol, gravramme); Fritz Thode 1981 (altertavle); Erik Skov 1981 (gravramme).

Tegninger. NM. Peder Larsen Birk o. 1808 (planer af kirkegård og kirke). J. Magnus-Petersen 1896 (altertavle). N.P. Jensen o. 1900 (plan).

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af boreprøver fra Seden Kirke, Odense Amt*, NNU rapport nr. 33, Nationalmuseet 2015 (*Hylleberg Eriksen 2015*).

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse og kalkmaleri ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Ole Beuchert Olesen. Oversættelser ved Peter Zeeberg (latin) og James Manley (engelsk). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet april 2016.

¹ SRD, I, 320.

² SRD I, 296 (som 28. maj 1306, men se *Repert* 1, I, nr. 852 (21. maj 1307) og 297, 316, 318 og 320.

³ Således hedder det i 1430, at biskopperne gav aflad til de, der besøgte og hjalp Allerup Kirke; [u.f.], »Efterretning om Biskop Navne af Odense, og hans Seigl, medens han var Biskop i Vester-Aars, 1416«, *DaMag* I, 3, 1747, 257-68.

⁴ *Kronens Skøder* I, 484.

⁵ LAFyn. *Bispeark.* Breve.

⁶ *Kronens Skøder* II, 576-79.

⁷ G. Wad, »Fra Godsslagternes Tid«, *FyFort* III, 1921, 233.

⁸ LAFyn. *Provstiark.* Div. sager.

⁹ LAFyn *Amtsprovstiark.* Korresp.

¹⁰ Således er kammerherre Sophus Vind nævnt som kirkeejer 1899, LAFyn. *Kgl. Bygningsinspektør.* Kirkebygninger.

¹¹ LAFyn. *Menighedsrådsark.* Synsprot.

¹² Lov af 7. og 9. januar 1555 nr. 415. Jf. *DaKirkelove* I, 397f nr. 415 (Kongebreve af 7. og 9. jan. 1555).

¹³ NM.

¹⁴ Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604*, Odense 1995, 72-73.

¹⁵ LAFyn. *Bispeark.* Synsforretn.

¹⁶ LAFyn. *Bispeark.* Synsforretn. [udateret præsteindberetning i læg med indberetninger fra 1664-78, da kirkeporten nævnes som i fare for sammenstyrtning, mens den i kommissionssagen mod Niels Lauridsen 1664-65 omtales som sammenstyrtet, stammer indberetningen formentlig fra tiden kort før 1664].

¹⁷ LAFyn. *Bispeark.* Alm. breve.

¹⁸ RA. *Rtk. Rev. Rgsk.* Odense Provsti. Kirkeresk. 1664-71.

¹⁹ Se eksempelvis Pårup Kirke (s. 2650) og Ubberud Kirke (s. 2765).

²⁰ Murene er muret med brede, glattede fuger.

²¹ Et træk, der genfindes i den nærliggende Seden Kirke opført i begyndelsen af 1400-tallet (s. 3451 ff.).

²² Den spidsvinklede fals i korets vinduer genfindes bl.a. i Holme Klosterkirkes søndre højkirkemur og vestgavl, sml. Årby Kirke (*DK Holbæk* 1446-48 med note 22). Den 'knækkede smig' i skibets vinduer kendes også fra Nørre Herlev Kirke (*DK Frborg* 1938 med note 12).

Fig. 43. Jacob Madsens skitse af Allerup Kirke 1589. Foto Mogens Vedsø 2012. – *Jacob Madsen's sketch of Allerup Church, 1589.*

Fig. 44. Kirkens tårn (s. 3620) og sydvestre kirkegårdslåge (s. 3615) set fra sydvest.
Foto David Burmeister 2015. – *Church tower and southwestern churchyard gate seen from the south west.*

²³ Se eksempelvis Elna Møllers beskrivelse af kirken i *Trap* (5. udg.), 244. Se endvidere *Hylleberg Eriksen 2015*.

²⁴ Fra våbenhusets loft ses skibets oprindelige, dobbelte falsgesims samt de skarprykkede fuger, som forhøjelsen er udført med.

²⁵ Biskop Jacob Madsen beskriver kirken som udstyret med fem hvælv. I dag kan der tælles tre hvælv i kor og skib samt tårnrummets hvælv. Det kan ikke udelukkes, at våbenhuset har været overhvælvet og alle spor efter

hvælvet forsvundet ved bygningens forhøjelse (s. 3620), men der er snarest tale om en skrivefejl i visitatsbogen. Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604*, Odense 1995, 72-73.

²⁶ De skråstillede kragbånd kan genfindes i en lang række nordfynske kirker og hører øjensynlig 1400-tallets anden halvdel til. Se tilsvarende hvælvpiller i Pårup Kirke (s. 2659), Ubberud Kirke (s. 2768), Sanderum Kirke (s. 2926) og Fangel Kirke (s. 3165), mens man

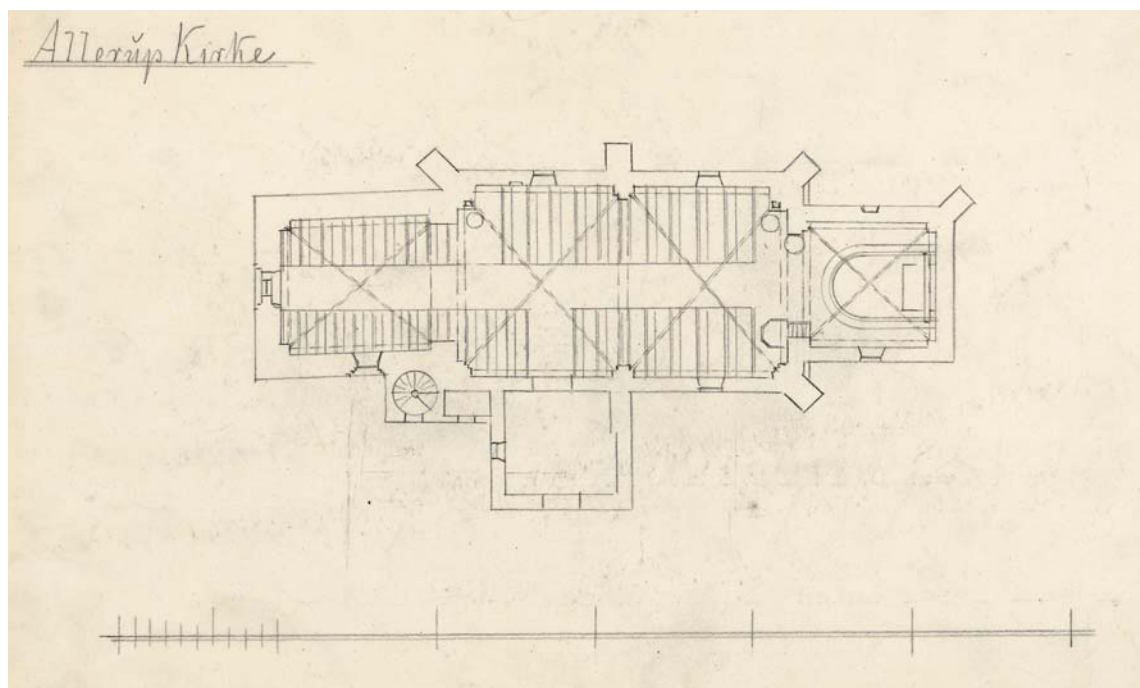

Fig. 45. Plan. 1:300. N. P. Jensen, o. 1900. – Plan.

i Kullerup Kirke kan iagttage det arkitektoniske motivs samspil med en kalkmalet udsmykning (Vindinge Hrd.).

²⁷ Overribberne er type D (jf. *DK Svendborg*, s. 47). Lignende overribber er påvist i flere af kirkerne omkring Odense, se eksempelvis Pårup Kirke (s. 2659) og Fangel Kirke (s. 3175). Typen kendtes navnlig tidligere fra Østjylland, Samsø og Sjælland. Se Mogens Vedsø, »Hvælvteknik – en studie i overribber«, *Bygningsarkæologiske Studier* 1989, s. 77-79; Thomas Bertelsen, *Danmarks senmiddelalderlige kirketårne. Studier i dansk bygningskultur 1400-1550 I*, Aarhus Universitet 2007, ph.d.-afhandling, 135-36.

²⁸ Både overgribende, senmiddelalderlige korbuer og tårnarkader er et træk, der går igen i flere af kirkerne i herrederne omkring Odense. Se Sanderum Kirke (s. 2923), Fangel Kirke (s. 3175) og Vissenbjerg Kirke (Odense Hrd.).

²⁹ 1671 blev der foretaget reparationer på pillerne. RA. *Rtk. Rev. Rgsk. Kirkeresk. Rgsk. for Fyn*. Odense Provsti.

³⁰ Iagttagelse gjort af Elna Møller, som i dag ikke kan efterprøves. *Trap* (5. udg.), 244.

³¹ *Hylleberg Eriksen* 2015.

³² På tårnets østgavl er kamtakkerne og deres småblændinger fornyede i syd, mens alle kamtakker og småblændinger er fornyede på vestgavlen. NM. arbejdsbeskrivelse ved Ebbe Lehn Petersen (1980).

³³ Indvendig ses åbne bomhuller fra stilladser.

³⁴ Våbenhuset er endnu ikke omdannet på P. Birks grundplan o. 1808. NM. Tegning ved P. Birk (o. 1808).

³⁵ Vinduet optræder som åbent på P. Birks grundplan over kirken udført o. 1808. NM. tegning ved P. Birk (o. 1808).

³⁶ NM. tegning ved N. P. Jensen (o. 1900).

³⁷ NM. arbejdsbeskrivelse ved Ebbe Lehn Petersen (1980).

³⁸ *Hylleberg Eriksen* 2015. 20 prøver blev udtaget fra kirken, hvoraf ti kunne dateres. 13 prøver har bevaret splintved. Skibets datering er baseret på seks prøver. Heraf har fem bevaret splintved med yngste bevarede årring dannet 1441 (prøvenr. 41241049) med seks splintår. Tårnets datering hviler på fire prøver, tre med bevaret splintved. Prøverne falder i en ældre og en yngre gruppe. I ældre gruppe, to prøver, er den yngste årring dannet 1483 (prøvenr. 41243029) med fire splintår. Efter tillæg af manglende splint dateres prøven som fældet o. 1499. I yngre gruppe, to prøver, er den yngste daterede årring dannet 1545 (prøvenr. 41243049), der efter tillæg af manglende splintved dateres o. 1565. Prøverne fra koret og skibet kunne ikke dateres.

³⁹ NM. Arbejdsbeskrivelse ved Knud, Erik og Ebbe Lehn Petersen (1963).

⁴⁰ NM. Ministeriel godkendelse (1933) og arbejdsbeskrivelse ved Knud, Erik og Ebbe Lehn Petersen (1963).

⁴¹ NM. Indb. ved Mogens Larsen (1981).

Fig. 46. Den blændede syddør set fra våbenhuset, der nu fungerer som ligkapel (s. 3616). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Bricked-up south door seen from the porch, which now serves as a mortuary chapel.*

⁴² NM. Håndværkerne, der arbejdede på kirkens istandsættelse konstaterede angiveligt yderligere et viekors på murens nordlige del, men det blev overkalket uden at være forsøgt fremdraget.

⁴³ NM. Indb. ved J. Magnus-Petersen (1896).

⁴⁴ NM. Indb. ved Bent Jacobsen (1981).

⁴⁵ NM. Indb. ved Fritz Thode (1981) og Bent Jacobsen (1981).

⁴⁶ Thorlacius-Ussing, *Billedskæreren Claus Berg*, Kbh. 1922, 90-91.

⁴⁷ Jf. Thorlacius-Ussing 1922 (note 46), 90-91, og Francis Beckett, *Danmarks Kunst*, II, 1926, 223.

⁴⁸ Jan Friedrich Richter, *Claus Berg. Retabelproduktion des Spätmittelalters im Ostseeraum*, Berlin 2007, 303.

⁴⁹ Richter 2007 (note 48), 303-04.

⁵⁰ Sammenlign f.eks. med så geografisk spredte altertavler som Åby Kirkes fra o. 1525 (Aalborg Amt), Øster Løgum (DK Sjælland 1768 ff.) og Esrum Klosterkirke (DK Frøborg 1052 ff.).

⁵¹ SRD I. 322; jf. også Jens Velle, »Altre og alterindvielser – særligt i Odense stift«, *FyMi* 1975, 23-61.

⁵² Grandt-Nielsen, *Fynsk Altersølv*, 186.

⁵³ V. Harder, »Gamle Sandsager«, *FyHjemst* 8, 1935, 63.

⁵⁴ Fremstillingen af David som knælende harpespiller følger en konvention, der særligt blev populariseret i 1600-tallets grafik, eksempelvis Theodoor van Thuldens kobberstik fra 1633, Ger Luijten, *Hollstein's Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts ca. 1450-1700*, XXX, Amsterdam 1986, nr. 1 og Crispijn van de Passes fra det tidlige 1600-tal, F.W.H. Hollstein et al. *Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts ca. 1450-1700*, XV, Amsterdam 1964, nr. 2. 1500-tallets grafik skildrede typisk David stående og fokuserede på andre fortællinger om ham.

⁵⁵ Dåbskanden er nævnt 1862, LAFyn. *Menighedsrådsark.* Synsprot.

⁵⁶ 1919 fremsattes et ønske om opstilling af et orgel. LAFyn. *Kgl. Bygningsinspektør.* Kirkebyggerier.

⁵⁷ Th. Frobenius & Co., *Kirkeorgeler*, Kgs. Lyngby o. 1937. Orglet har opus nr. 72 i værkfortegnelsen.

⁵⁸ Uldall, *Kirkeklokker* 217

⁵⁹ Uldall, *Kirkeklokker*, 215 nr. 1-7. Selvom støbermærkerne ikke optræder, inkluderer Uldall af stilistiske grunde også klokken fra 1525 i Flodstrup, Svendborg Amt i gruppen.

Fig. 47. Blændet norddør i skibet (s. 3617). Foto Arnold Mikkelsen 2015. – *Bricked-up north door of nave.*

⁶⁰ RA. *DaKanc* 1. dep. Journal 1817.

⁶¹ Jf. E. Høyer Møller, »Mindre Notitser«, *Kirkehist-Saml*, 3rk., 6 bd., 1887-89, 399.

⁶² Wiberg, *Præstehist* I, 76.

⁶³ Erik Moltke, *Jon Skonvig og de andre runetegnere: et bidrag til runologiens historie i Danmark og Norge. Biblio-*

theca Arnemagnæana, Supplementum II, Kbh. 1958, 31f.

⁶⁴ Ole Worm *Danorum Monumentorum*, Kbh. 1643, 241-42.

⁶⁵ Jacob Isager, *Atlas Danicus IV: Fyn*, Odense 1984, 298.

⁶⁶ *HofmFund* V, 1760, 234.

ALLERUP CHURCH

Introduction. Allerup Church, consecrated in the Middle Ages to 'St. James', is at Allerup Bygade at the southernmost end of the village and about 9 km from Odense. It is surrounded to the west and north by large farms and the substantial vicarage to the north north west, but the built-up area of the village stops immediately opposite the church, which therefore has an unimpeded view of the fields to the south east of the village.

Throughout the Middle Ages it regularly received letters of indulgence, for example in 1307, 1308, 1391, 1398, 1407, 1423, 1430 and 1433. In most cases these can probably be viewed as means of providing funding for impending work on the church – the oldest two from 1307-08 perhaps even in relation to its actual construction.

With the Reformation the church must have passed to the Crown. Later Christoffer von Gabel owned the church and sold it in 1686 to his son-in-law, Major Jørgen Rantzau. In 1785 it was in the possession of Lieutenant-General Hans Adolph von Ahlefeldt of Bramstrup, but in 1797 it was sold with the home farm to Søren Hillerup, who as early as 1798 sold it to Counsellor Johan Jacob Mylius. In 1831 the church was owned by Chr. A. Vind of Sanderumgaard and remained associated with the family and Sanderumgård until it passed into freehold in 1909.

Since 1555 Davinde Church has been an *annexe* to Allerup.

Building. The church is an Early Gothic building consisting of chancel and nave, built in brick in the first quarter of the 1300s. The pointed-arched windows of the church are so far not known from other churches in the country.

It succeeded an older Romanesque †building with an apse in the east. In the middle of the 1400s chancel and nave were vaulted over and at the same time furnished with decorative buttresses on the outside. A tower was added in the west around 1500. Furthermore, a porch was built on the south side of the nave in the first part of the 1500s, and has been heightened in recent times.

Furnishings. The oldest furnishing item in the church is the masonry Communion table from the 1300s. From the Late Middle Ages too come the wall cabinet in the chancel, the bell from 1504, which belongs to a larger group of mainly Funen-made bells, and the Crucifixion altarpiece from c. 1525. The pulpit is from the 1570s with arms of the Brockenhuus and Skram(?) families. The altar candlesticks were donated in 1581 by the incumbent Peter Hansen Fjellerup, while the baptismal dish with the unconventional representation of the harp-playing David is probably Dutch work from the 1600s.

The oldest pews are from c. 1609, as suggested by the *Kerbschnitt* inscriptions in two of the gables, but were supplemented after 1631. The chalice was made in 1707/27 by Oluf Clausen Lund, Odense, while R. A. C. Christophersen's wafer box is from c. 1862 and the porcelain altar jug is from the last half of the century; the paten was renewed in 1980 by Jørgen Dahlerup.

The furnishings were coloured during the major refurbishing of 1981, but matched with Magnus-Petersen's ornamentation of the altarpiece from 1898. The basic colour is red, supplemented with reddish-brown, gilding and a little blue. The church had a major refurbishing in

1897-98, when the altarpiece was restored and as mentioned re-ornamented, while the pews were rebuilt and the Romanesque font, which had served as a feed trough on one of the farms of the village, was taken back to the church, and the †priest's and parish clerk's seats, which had flanked the Communion table, were scrapped.

Sepulchral monuments. The church's sepulchral monuments include four slabs which mainly come from the 1600s, and a well-preserved grave frame carved in 1573 for later use in the burial of the incumbent Peter Hansen Fjellerup. None of the stones is in its original place. In addition there is a memorial wreath from 1904.